

ti. 1826 tarihli İhtisap Ağalığı Nizamnâmesi'nde su yolcuların su yollarını bozarak halka zulmettiğinden, su nâzırlarının bunlara göz yumduğundan bahsedilerek gereğinden fazla su yolcuların başka işlere yerleştirilmesi, su yolcuların kendilerine mahsus bıçaktan başka herhangi bir silâh taşımamaları gibi konular da yer alıyordu. Suyolcular önce 1836'da Evkaf Nezâreti'nin kuruluşuyla bu kurum bünyesinde ve XIX. yüzyılın ortalarından itibaren kurulmaya başlanan belediyelerde yer alarak su işlerinden sorumlu görevliler haline gelirken su yolcu terimi de tarihe karıştı.

BİBLİYOGRAFYA :

Mecelle-i Umûr-ı Belediyye, I, 977-979, 1358-1359; Ahmed Refik [Altınay], *Âlimler ve Sanat-kârlar*, İstanbul 1924, s. 18; Saadi Nazım Nirven, *İstanbul Suları*, İstanbul 1946, s. 149; Kâzım Çeçen, *İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri*, İstanbul 1984, s. 54; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar* (der. Salih Özbaran), İzmir 1984, s. 78-79, 81; Ünal Öziş – Yalçın Arsoy, *Su Mühendisliği Tarihi Açısından Mimar Sinan'ın Suyolları*, İzmir 1987, tür.yer.; Abdullah Martal, "XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Su-Yolculuk", *TTK Belleten*, LII/205 (1989), s. 1585-1654.

ABDULLAH MARTAL

SUYOLCUZÂDE MEHMED NECİB

(ö. 1171/1758)

Devhatü'l-küttâb
adlı eseriyile tanınan hattat,
şair ve âlim.

Eyüp'te doğdu. Babası Hattat Ömer Efendi gençliğinde Kastamonu'dan İstanbul'a göç etmiştir. Ünlü hattat Suyolcuzâde Mustafa anne tarafından dedesi olduğu için Suyolcuzâde lakabıyla tanınır. İlk öğrenimini Bahçekapı Vâlîde Sultan Mektebi'nde gören Mehmed Necib, dinî ilimler yanında Ağakapılı İsmâil Efendi'den aklâm-ı sitteyi meşkederek icâzet aldı. Kurşuncuzâde Ahmed Efendi ile de kısa bir süre yazı müzakere ettikten sonra sülûs ve nesihde asıl gelişmesini Yedikuleli Seyyid Abdullah'ın hat derslerine devam ederek elde etti. Kimden öğrendiği bilinmemekle beraber ta'lik ve hurdesini de çok iyi yazıyordu. III. Ahmed'in üç şehzadesinin sünnet şenliklerini anlatan Seyyid Vehbî'nin *Surnâme*'sini hurde nesta'likle Şâkir Hüseyin, nesihle Mehmed Necib Efendi yazmakla görevlendirildi. 1132'de (1720) yazımına başlanan *Surnâme*, Levnî'nin minyatüleriyle (TSMK, III. Ahmed, nr. 3594) beş yılda tamamlandı. Müderrislik ve Haremeyn teftiş kâtipliğiyle Mısır'ın Reşid

şehirinde kadılık görevinde bulunan Necib Efendi Mi'rac gecesi 27 Receb 1171'de (6 Nisan 1758) İstanbul'da vefat etti ve Eyüp'te Mustafa Ağa Çeşmesi yakınında dedesi Suyolcuzâde Mustafa'nın yanına defnedildi. Fakat buradaki mezarlar son zamanlarda şehir planlama çalışmaları sonucu ortadan kaldırılmıştır. Necib Efendi'nin aklâm-ı sitteye yetiştirdiği, *Devhatü'l-küttâb* ile *Tuhfe-i Hattâtîn*'de adları geçen talebeleri arasında İbrâhim Şem'î, Ahmed, Abdullah, Osman b. İsmâil, Seyyid Osman (Kisedâr), Hâkim Mehmed Efendi, Mustafa b. Mehmed, İbrâhim (Kaşlı), Osman Efendi (Türbedar), Abdullah Sûfîzâde, Bosnalı Osman Efendi ve Zuhûrî Mustafa Efendi anılabilir.

Bir mushaf yazdığı bilinen Necib Efendi'nin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde de (Hazine, nr. 2299) cild bend içinde bir sülûs-nesih kıtası vardır. Necib Efendi, "Necibâ" mahlasıyla yazdığı şiirleri ve düşürdüğü tarihleri mürettep divanında toplamıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Belediye, nr. 169). Zeynüddin İbn Nüceym'in *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (Hacı Selim Ağa Ktp., Hacı Selim Ağa, nr. 282), Mustafa Âlî Efendi'nin *Mehâsinü'l-âdâb* (TSMK, Revan Köşkü, nr. 418), *Esnây-ı Musâlahada Tevârüd Eden Mekâtib* (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1953) Necib Efendi'nin istinsah ettiği bilinen eserler arasındadır. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde korunan Suyolcuzâde Mustafa'nın kabir kitâbesi celî sülûs hatla Mehmed Necib Efendi tarafından yazılmıştır. Eyüp'te Ahmed Efendi Türbesi, Kadızâde Çeşmesi, Üsküdar'da Nuhkuyusu caddesinde günümüzde mevcut olmayan Mehmed Ağa Çeşmesi, Tophane'de Defter Emîni Çeşmesi, Kasımpaşa'da Tersane Emîni Hacı Ahmed Ağa Çeşmesi ve Otakçılar'da Kırîmî Mehmed Efendi Çeşmesi'nin manzum kitâbe metinleri de Mehmed Necib Efendi'ye aittir.

Mehmed Necib Efendi'nin en önemli eseri hat sanatları konusunda başvuru kaynağı olan *Devhatü'l-küttâb*'dir. Eserin mukaddimesinden I. Mahmud zamanında Bâbüssaâde ağasının muhasebecisi olan İsmâil b. İbrâhim'in teşvikiyle kaleme alındığı, Nefeszâde İbrâhim Efendi'nin *Gülzâr-ı Savâb*'ını tamamlayan bir eser olduğu ve 1150'de (1737) telif edildiği anlaşılmaktadır. Mehmed Necib Efendi, *Devhatü'l-küttâb*'in yazımında *Tuhfe-i Sâmî*, *Menâkıb-ı Hünerverân*, *Vefeyâtü'l-a'yân*, *Mevzûâtü'l-ulûm*, *Gülzâr-ı Savâb* gibi eserlerden yararlanmış, çağdaşı hattatlarla ilgili bilgileri de bizzat kendilerinden ve

yakın çevrelerinden toplamıştır. Ağır bir dille yazılmış olan *Devhatü'l-küttâb* üç bölümden (makaleden) oluşur. Birinci bölümde hattat padişahlar, ikinci bölümde hattın tarihçesi ve fazileti ele alınmış, eserin geniş tutulan üçüncü bölümünde ise özellikle Osmanlı ülkesinde ve diğer İslâm ülkelerinde yetişen aklâm-ı sitte, nesta'lik ve divanî yazıda ünlü 495 hattatın biyografisi yer almıştır. *Devhatü'l-küttâb*'ın Topkapı Sarayı Müzesi (Emanet Hazinesi, nr. 1232/3; Hazine, nr. 1294), Süleymaniye (Fâtihi, nr. 4359), Millet (Ali Emîrî Efendi, Tarih, nr. 800), İstanbul Üniversitesi (TY, nr. 9627) ve Ankara Türk Tarih Kurumu (nr. 541, 585) kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır. Kilisi Muallim Rifat, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan bir nüshayı (Emanet Hazinesi, nr. 1232/3) esas alarak eserin sadece üçüncü bölümünü kısaltarak günümüz Türkçesine çevirmiştir (İstanbul 1942).

BİBLİYOGRAFYA :

Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 70; Sâlim, *Tezkire*, İstanbul 1315, s. 654-655; *Hat Sanatı İçin Kaynak*, *Devhatü'l-küttâb İncelemeli Metin Çevirisi* (haz. Ayşe Peyman Yaman, yüksek lisans tezi, 2003), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 8, 9, 11-13; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 436-438; *Sicill-i Osmânî*, IV, 542; *Osmanlı Müellifleri*, II, 458; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 280; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1988, I, 398; Esin Atıl, *Levnî ve Surnâme*, İstanbul 1999, s. 35; *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 2973-2974.

MUHIİTTİN SERİN

SUYOLCUZÂDE MUSTAFA EFENDİ

(ö. 1097/1686)

Osmanlı hattatı.

Tahminen 1028 (1619) yılında İstanbul'un Eyüp semtinde doğduğundan Eyyûbî, Suyolcu Ömer Ağa'nın oğlu olduğu için Suyolcuzâde lakabıyla anılır. Dede ismiyle tanınan bir hattattan derse başlayıp onun vefatıyla Büyük Derviş Ali'nin talebesi oldu. Osmanlılar'da yazı sanatının menşei sayılan Şeyh Hamdullah'tan itibaren Şükrullah Halife, Pîr Mehmed b. Şükrullah, Hasan Üsküdarî, Hâlid Erzurûmî ve Derviş Ali sırasıyla kendisine kadar gelen yazı üslûbunda Suyolcuzâde Mustafa Efendi bu zincirin son halkasını teşkil etti. Zira onun yetiştirdiği Hâfız Osman Efendi'yle yeni bir çığır açıldı. Derviş Ali, genç talebesi Hâfız Osman'la istediği kadar meşgul olamayınca meşk için onu Suyolcuzâde'ye gönderdi. Necmeddin Okyay, eline geçen bir Suyolcuzâde kıtasını hocası Sâmî Efendi'ye gösterip kanaatini sorduğunda o da

Suyolcuzâde
Mustafa
Efendi'nin
sülûs-nesih kıtası
(TİEM, nr. 2457)

bu noktaya dikkat çekerek, "Benim itikadımca Hâfız Osman, Suyolcuzâde'ye mü'lâki olduktan sonra Hâfız Osman olmuştur" cevabını verdi.

Aklâm-ı sitteden icâzet alışından ölümüne kadar ömrünü yazı yazmak ve öğretmekle geçiren Suyolcuzâde Mustafa'nın tesbit edilebilen talebeleri şunlardır: Şeyh-zâde Abdi, Seyyid Abdülkadir Çelebi (Kastamonulu), Müzehhip Abdurrahman, Abdullah b. Hüseyin, Kurşuncuzâde Ahmed Eyyûbî, Bâlâzâde Ahmed, Benlîzâde Ahmed Eyyûbî, Çöpçüzâde Ahmed, Ahmed Üsküdarî, Ali (Kasımpaşalı), Kirli Câfer Çelebi, Ebûbekir Ağa (Eğrikapılı), Feyzî İbrâhim (Çelebi İmam), Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi, Sepetçizâde Mehmed Efendi, Mehmed Azîzî, Bîdestübîpâ Mehmed Bolevî, Mehmed Lârendî, Mehmed b. Ali, Sakazâde Mustafa, Salâtîzâde Mustafa, Mustafa (Kastamonulu), Ferruhzâde Mûsâ Lârendî, Osman Ağa, Osman b. Abdûlbâki, Mirialem Osman, Ömer b. Mehmed Eyyûbî, Ömer Ağa, Receb Halife, Süleyman Âhenînkalem, İmam Yûsuf. Bunların dışında Hâfız Osman, Hocazâde Mehmed Enverî (Karakız), Câbîzâde Abdullah ve Kastamonulu Ömer Efendi de onun önde gelen öğrencileri arasında yer alır.

Müstakimzâde, *Tuhfe*'de Suyolcuzâde'den bahsederken (s. 536) onun Kâdirî tarikatına intisabı bulunduğunu ve ömrünün sonlarında Devlet-i Aliyye ile sefere memur edildiğini belirtmektedir. Bunun hangi sefer olduğu belli değilse de ölümünden birkaç yıl önce gerçekleşen Viyana ferî olması muhtemeldir. Suyolcuzâde Mustafa Efendi vefat edince Eyüp'te Hamamarkası'ndaki kabristana defnedildi, ancak kabrinin yeri bilinmemektedir. *Devhatü'l-küttâb*'in müellifi olan torunu ve Ömer Efendi'nin oğlu Suyolcuzâde Mehmed Necib tarafından yazılan kabir kitabesi ikiye ayrılmış halde Türk ve İslâm Eser-

leri Müzesi'ne nakledilmiş olup orada yapıştirılarak tamir görmüştür. Elliden fazla mushaf (TSMK, Yeniler, nr. 761; Chester Beatty Library, İs. nr. 1526; Abdurrahman el-Uveys Koleksiyonu / Şârîka, 1081/1670 tarihli), 100 kadar en'âm (üç adedi TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 356, 357, 358'dedir), sayısız evrâd ve murakka' yazan Suyolcuzâde'nin hususi koleksiyonlarda daha ziyade kıtalarına rastlanmaktadır (Sakıp Sabancı Müzesi, nr. 151, 415).

BİBLİYOGRAFYA :

Suyolcuzâde, *Devhatü'l-küttâb*, s. 73; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 536-537; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 155; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 49-50; M. Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 74-75, 78; a.mlf., *Eternal Letters*, Sharjah 2009, s. 56-59; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 122.

M. UĞUR DERMAN

SUYOLCUZÂDE SÂLİH EFENDİ

(bk. SÂLİH EFENDİ, *Suyolcuzâde*).

SUYÛTÎ

(bk. SÛYÛTÎ).

SÜZENİ

(سوزنی)

Şemsüddîn Tâcü'ş-şuarâ Muhammed b. Ali Hakîm Süzenî-yi Semerkandî (ö. 569/1173)

Hicivleriyle ünlü İranlı şair.

Semerkant yakınlarındaki Nesef'te (Nahşeb) veya bazı kaynaklara göre Semerkant'ın Kelâş köyünde doğdu. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Bazı kaynaklarda

kendisinden "emlahu'ş-şuarâ", Fahreddin Ebû Bekr-i Süzenî diye söz edilmekte, şiirlerinde adını Ebû Bekir, Muhammed ve Ömer şeklinde de andığı görülmektedir. Selmân-i Fârisî'nin soyundan geldiğini ileri süren Süzenî bazı şiirlerinde "Selmânî" mahlasını kullanmıştır. Gençliğinin ilk yıllarında öğrenimini sürdürmek için Buhara'ya gitti, orada içnecilik sanatını öğrendi. Muhtemelen "Süzenî" mahlasını bu sebeple almıştır. "Mes'ûdî" mahlasıyla şiir yazan babasından bu yeteneğini aldığı ve şair olmasında babasının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Buhara'dan başka Semerkant'ta eğitim gören ve hayatının büyük kısmı burada geçen Süzenî, şiirlerinde ilk hâmleri olan Karahanlı Hükümdarı Arslan Han ve Kılıç Tamgaç Han'ı, ayrıca Buhara'nın önde gelen ulemâ ve yöneticilerinden olan Burhân ailesinden bazı kimseleri, Sultan Sencer'i ve başkalarını methetti. Hayatının son yıllarını yoksulluk içinde geçiren ve bu durumunu şiirlerine de yansıtan Süzenî 569 (1173) yılında seksen yaşlarında vefat etti. 562'de (1166-67) öldüğü de kaydedilir.

Şiirlerinden Arapça'yı ileri düzeyde bildiği ve Türkçe'sinin de iyi olduğu anlaşılan Süzenî Fars şiirinde Türkçe kelimeler kullanan şairler arasında bulunmaktadır. Şiirlerinde yer verdiği konular arasında Hıristiyanlık ve Mani inancı hakkındaki bilgiler de bu alanlardaki birikimini göstermektedir. Daha çok bir hiciv ve eleştiri şairi olarak tanınan Süzenî hiciv ve alay dalında özgün kavramlar ve mazmunlar türetmiş, duygularını dile getirmek için en ince ve zor anlamlı kelime ve kavramları, sert ve kırıcı ifadeleri kullanmaktan kaçınmamıştır. A'mâk-ı Buhârî, Senâî, Evhadüddin Enverî, Muizzî, Edîb Sâbir, Reşîdüddin Vatvât gibi çağdaşı meşhur şairleri hicvetmekten geri durmamış, hayatının sonlarına doğru diğer birçok şair gibi hiciv ve eleştiriden el çekmiş, bu kırıcı tutumundan pişman olduğunu şiirlerinde dile getirmiştir.

Devrinde önemli bir şair kabul edilen Süzenî'nin şiirlerinin çoğu kaside türündedir. Özellikle bazı hükümdarlar, emîrler ve vezirleri methettiği şiirleri güçlü, akıcı ve sadedir. Musammatları ve rubâileri gazelleri gibi güçlü ve derin değildir. Süzenî daha çok Unsûrî ve Ferruhî-i Sîstânî gibi ünlülerin tarzını takip etmiş, ancak şiir kalitesinde onların seviyesine ulaşamamıştır. Şairin kaside, musammat, gazel, kıta ve rubâilerden oluşan ve çok sayıda yazma nüshası bulunan divanının Nâsirüddin Şah Hüseyin tarafından tenkitli metni yayımlanmıştır (Tahran 1338 hş.).